

ישיבת הפתל - ירושלים

שיחת הגאון הרב אביגדר הלוי נבנצל שליט"א

לפרשת חיי שרה תשס"ז

מעלת לימוד התורה

כך גם בחנוכת המשכן: שנים עשר נשיאי ישראל מביאים איש ביומו את קרבנם לחנוכת המשכן, כשכל אחד מהם מביא את אותם הקרבנות בד"ו ק. היה אפשר אפוא לכתוב מה הקריב נחשון בן עמינדב (המקריב הראשון), ואח"כ לכתוב: "וכן הקריב נתנאל בן צוער ביום השני, וכן הקריב אליאב בן חלץ ביום השלישי", וכו'. ואולם התורה לא כתבה כך, אלא חזרה ופירטה שתיים עשרה פעמים מה הביא כל נשיא! ששה פסוקים זהים לכל נשיא, שתיים עשרה פעמים! למה האריכות הזאת? אמנם לכל אחד מהנשיאים היו כוונות שונות בקרבנות שהביא (במד"ר יג, יד ואילך), אבל הכוונות הרי לא נכתבו בתורה, ומדוע א"כ לחזור שתיים עשרה פעמים על אותן המילים? הלכות חמורות שנוגעות למעשה נזכרות בתורה ברמיזה, ופרטים שאינם נוגעים למעשה נכתבים באריכות פעם ופעמים ושתיים עשרה פעמים - מה הטעם לזה? את כל השאלות האלו אפשר לתרץ כדרך שתירצו חז"ל את האריכות שבפרשת אליעזר ורבקה: האריכות היא בגלל חביבות הנישואין. ענין שחביב במיוחד לקב"ה - התורה מאריכה בו, וחוזרת עליו. בפרשת אליעזר ורבקה האריכות היא בגלל החביבות של שיחת עבדי אבות, בבניית המשכן וחנוכתו האריכות היא בגלל החביבות המיוחדת למשכן, שהוא מקום מדורו ית' כאן בתחתונים (כביכול), וכן החזרה על מנין בני ישראל היא בגלל החיבה המיוחדת לכל אחד ואחד מעם ישראל (עי' רש"י במדבר א, א, שמתוך חיבתו לפניו הוא מונה אותם כל שעה).

הפסוק אומר: "הבן יקיר לי אפרים, אם ילד שעשועים, כי מְדֵי דְבָרֵי בּוֹ - זָכוֹר אֶזְכְּרֶנּוּ עוֹד" (ירמיה לא, יט). מה פירוש המילים "כי מְדֵי דְבָרֵי בּוֹ זָכוֹר אֶזְכְּרֶנּוּ עוֹד"? אם הכוונה היא, שבכל פעם שאני מדבר עליו אני זוכר אותו - אין זה סימן שהוא "בן יקיר" ו"ילד שעשועים". גם כל אדם אחר, בכל פעם שאני מדבר עליו - אני זוכר אותו. אפילו כשאני מדבר על אבו מאזן, אני זוכר אותו, וזה לא אומר שאני מחבב אותו במיוחד... מהו אפוא פירוש הפסוק, "כי מְדֵי דְבָרֵי בּוֹ זָכוֹר אֶזְכְּרֶנּוּ עוֹד"? נראה שההסבר הוא כך: גם אחר י שדיברתי בו די, אני מזכיר אותו עוד. משל למה הדבר דומה? לאדם שבא אליו אורח. האורח מנומס, ושואל את מארחו: "מה שלום בנך"? האב יכול לענות בקיצור - "ברוך ה', טוב!" אבל אם האב אוהב את בנו ומתגאה בו, הוא יענה בסגנון אחר: "אה! הבן כל כך מתמיד! וכל כך מצליח בלימודים! הוא קיבל במשנה עשר, ובגמרא עשר" וכו' וכו'... את האורח זה לא ממש מעניין, אבל האב אוהב את בנו, ולכן הוא מאריך לדבר עליו. זה מה שאומר הנביא: "מְדֵי דְבָרֵי בּוֹ" - בכל פעם שאני מדבר בו - "זָכוֹר אֶזְכְּרֶנּוּ עוֹד" - אני ממשיך להזכירו

אריכות וכפילות בכמה מפרשיות התורה - בגלל חביבות הענין

התורה מאריכה לספר בפרשתנו על שליחותו של אליעזר למצוא ולהביא אשה ליצחק אבינו. למעשה, הסיפור מופיע בפרשה פעמיים; פעם אחת בתאור המעשה עצמו, ופעם נוספת - כשאליעזר מספר את הדברים ללבן ובתואל. למה הכפילות הזו? אמרו חז"ל: "יפה שיחתן של עבדי אבות לפני המקום, מתורתן של בנים" (עי' רש"י בראשית כד, מב). לכן מאריכה התורה בתאור שיחתו של אליעזר עם לבן ובתואל, אף שגופי תורה חמורים - כהלכות שבת והלכות אחרות - מובאים בתורה בקיצור נמרץ, ולפעמים רק ברמיזה. [כגון, ההלכה שדם שרצים טמא - נלמדת מאות אחת יתירה שבפסוק "וזה לכם הטמא בשרץ" (ויקרא יא, כט) (מעילה יז, א. ועי' תוס' שם ד"ה דכתיב). כמו כן, ל"ט מלאכות שבת, התורה לא טרחה לפרטן, והן נלמדות רק מסמיכות פרשת שבת למלאכת המשכן].

גם בפרשות אחרות בתורה מצינו אריכות מיוחדת. למשל - התורה מתארת באריכות, כיצד היו נראים קרשי המשכן (אורכם, רוחבם, מספרם, סוג העץ ממנו נעשו ועוד), כיצד היו נראות יריעות המשכן, וכיצד היו נראים כל שאר חלקי המשכן; ואם לא די בזה - גם כאן, התורה כופלת את הדברים פעמים! פעם אחת בפרשות 'תרומה-תצוה', שם בא הציווי על מלאכת המשכן, ופעם נוספת בפרשות 'ויקהל-פקודי', שם בא הפירוט, כיצד בוצעה המלאכה. וגם כאן יש לשאול: הרי המקדש בירושלים לא היה עתיד להבנות מקרשים ויריעות, אלא מאבנים. מדוע אם כן מאריכה התורה בפרטים שאינם נחוצים לדורות? ומדוע לחזור על הכל פעמים, במקום לכתוב בקצרה - "ויעשו בצלאל ואהליאב וכל איש חכם לב, כאשר צָוָה ה' את משה"?

כך גם בענין מניין בני ישראל: ה' מְצַוֶּה את משה למנות את בני ישראל (במדבר א, א-ג), אח"כ כתוב באריכות מנין הפקודים בכל שבט ושבט (שם, כ-מג) [שאינן לנו שום נפקא מינה למעשה מזה], אח"כ כתוב מנין הפקודים הכללי של בני ישראל (שם, מד-מו) [שיכולנו לדעת אותו מעצמנו ע"י סיכום מנין הפקודים של השבטים], אח"כ ה' מְצַוֶּה את משה שיסדרו בדגלים (שם ב, א-ב), ואח"כ שוב כתוב מנין הפקודים בכל שבט, ומנין הפקודים בכל דגל (שם, ג-לא) [שגם אותו יכולנו לדעת מעצמנו ע"י סיכום מנין הפקודים של שלשת השבטים שבכל דגל], ושוב מנין הפקודים של כל ישראל (שם, לב), למרות שנכתב כבר למעלה. למה כל האריכות הזאת, ועוד פעמיים?

נבראים מכל דיבור של תורה שאדם מוציא מפיו! כמו שתלויים בתורה עולמות עליונים, כך גם בלימוד התורה נוצרים ונבראים עולמות עליונים נוספים].

השכר עבור מצות תלמוד תורה - עצום ונורא!

מאחר וכל כך רוממה היא התורה, עד שהלומד אותה בורא בלימודו עולמות רוחניים עליונים - על כן השכר עבור לימוד התורה הוא רב וגבוה כל כך. אנו אומרים בכל בוקר: "אלו דברים שאדם אוכל פרותיהם בעולם הזה, והקרן קיימת לו לעולם הבא... ותלמוד תורה כנגד כולם" (פאה פ"א מ"א). איננו יודעים עד כמה רב הוא השכר עבור תלמוד תורה! שכר תלמוד תורה הוא עולם הבא, ובעולם הזה אין לנו כלים להבין את העוה"ב. חז"ל אומרים: "יפה שעה אחת של קורת רוח בעולם הבא מכל חיי העולם הזה" (אבות פ"ד מ"ז). מה פירוש "מכל חיי העולם הזה"? הסביר מו"ר הגה"צ רא"א דסלר זצ"ל, שהכונה היא, שאם ניקח יחד את כל ההנאות והתענוגים שיש לבני אדם בעוה"ז, מאכילה ושתיה ודירה ומלבושים וכסף וזהב וכל מה שיש בעוה"ז, ולא רק של אדם אחד, אלא של כל הברואים שהיו ושיהיו במשך ששת אלפי שנות קיום העולם הזה, ונשים את כולם על כף מאזנים אחת, ובכף שכנגדה נניח שעה אחת של קורת רוח של העוה"ב - תכריע את כולן (ע"י מכתב מאליהו ח"א עמ' 4). מובן אפוא, שהשכר על תלמוד תורה הוא רב ועצום, ובלתי נתפס במושגי העולם הזה.

ובכל זאת, כדי לקרב מעט את הדברים אל עולם המושגים שלנו, ננסה לחשב מהו גובה השכר עבור תלמוד תורה בשקלים או בדולרים!... בין הדברים שמוזכרים בברייתא הנ"ל, ישנה גם מצנת ביקור חולים. מהו ביקור חולים? ביקור חולים איננו רק לשאול את החולה "מה שלומך" ולאחל לו רפואה שלמה בתוך שאר חולי ישראל. ביקור חולים כולל גם לדאוג לחולה לרופא מומחה או לאחות צמודה אם הוא צריך לכך, להטיסו לחו"ל לניתוח במידת הצורך ולדאוג לכל הסידורים הנצרכים לזה - הוצאות "ביקור חולים" עלולות אפוא להסתכם במאות אלפי שקלים. כך גם בנוגע למצנת "הכנסת כלה" המוזכרת שם בברייתא. "הכנסת כלה" זה לא רק לרקוד קצת בחתונה ולאכול שם רבע עוף. "הכנסת כלה" כוללת גם קניית דירה לכלה, קניית רהיטים, קניית בגדים, מכונת כביסה וכל שאר הדברים שהכלה צריכה, וכן לדאוג לאולם ותזמורת וכו' - גם כאן עשויות ההוצאות להסתכם במאות אלפי שקלים. והנה, ברור שהשכר שהקב"ה משלם לאדם עבור מצנה שעשה, אינו פחות מן ההוצאה שהוציא עבורה. נמצא אפוא, שהשכר עבור ביקור חולים והכנסת כלה, איננו פחות מערך של כמה מאות אלפי שקלים. ואם "תלמוד תורה כנגד כולם", פירושו של דבר הוא שהשכר עבור כל פעם שאנו מקיימים מצנת תלמוד תורה, אפילו בשיעור הקטן ביותר, מגיע לכמה מאות אלפי שקלים!

והנה, ה"חפץ חיים" עושה חשבון, שבדקה אחת של לימוד תורה אפשר לקיים כמאתים פעמים מצנת תלמוד תורה! על כל דקה של לימוד, מגיעים לי אפוא כמה וכמה מיליוני שקלים, ועל כל שעה של לימוד מגיע לי כבר סכום עצום. וכדי לחשב כמה מגיע לי עבור יום שלם של לימוד

ולדבר עליו עוד ועוד. זה מוכיח באמת, שאפרים הוא "בן יקיר ליי", ו"ילד שעשועים". כך גם בענין הפרשיות שהתורה האריכה בהם. האריכות היא בגלל חביבות הענין, "כי מְדִי דְבָרֵי בו - זכור אזכרנו עוד".

אריכות וכפילות בכמה מפרשיות התורה - בגלל סודות שנרמזו בהן

והנה, יש פרשיות שהתורה האריכה בהן אריכות בלתי מובנת, ולגביהן אי אפשר לומר שהאריכות היא מחמת שהענין הוא חביב במיוחד אצל הקב"ה. למשל - פרשת אלופי עשו (בראשית לו, ט-ט). התורה מפרטת שם באריכות את שמות בני עשו ואלופיהם. כאן אי אפשר לומר, שהאריכות נובעת מחביבות יתירה שהקב"ה רוחש לאלופי עשו... מהי א"כ הסיבה לאריכות בפרשה זו?

עוד קשה: יש כלל שמובא בגמרא (לפחות לפי דעת ר' ישמעאל), שכל פרשה שנאמרה ונשנית, לא נשנית אלא בשביל דבר שנתחדש בה (סוטה ג, א). [למשל: פרשת הבהמות והדגים והעופות המותרים והאסורים באכילה, מופיעה גם בפרשת שמיני (ויקרא יא) וגם בפרשת ראה (דברים יד), מפני שיש פרטים שנוספו בפרשת ראה שלא נזכרו בפרשת שמיני]. וקשה: וכי בשביל זה כותבים פרשה שלמה פעמיים?!? פְתַח החידוש לבדו, וזהו! למה לכתוב בגללו פרשה שלמה פעם נוספת?

נראה שהתירוץ לשתי שאלות אלה, אחד הוא: כידוע, בכל אות בתורה תלויים עולמות עליונים וסודות טמירים. ר' עקיבא היה דורש על כל קוץ וקוץ שבתורה תילין תילין של הלכות (מנחות ט, ב), והרמב"ן כותב בהקדמתו לתורה - "יש בידינו קבלה של אמת, כי כל התורה כולה שמותיו של הקדוש ברוך הוא" (ומקור דבריו - בזהר ח"ב פז, א). ממילא יתכן, שהאריכות בתורה נובעת לפעמים מסיבה זו. בדרך הסוד - יש כנראה סיבה להאריך.

ובעצם, גם את ענין ההארכה בגלל חביבות הענין יש לפרש בדרך זו: לא סתם הארכה מתוך חביבות יש כאן, אלא יותר מכך: הקב"ה היה יכול לכתוב סודות מסויימים בתורה בצורות אחרות - להאריך יותר בפרשת שבת, או בפרשות כשרות וטומאה וכיו"ב - אך הוא לא עשה כך, אלא בחר לרמז על אותם סודות ועולמות עליונים דווקא בפרשיות אליעזר ורבקה, המשכן, הנשיאים וכדו', משום שענינים אלו חביבים לפניו ית', ועל כן בחר לרמז על אותם סודות ועולמות עליונים בפרשיות אלו.

[ואם בעולמים עליונים התלויים בפסוקי התורה עסקינן - כדאי לציין, שכאשר אדם עוסק בתורה, הוא לא רק נוגע בעולמות עליונים קיימים, אלא בורא עולמות עליונים נוספים! חז"ל אמרו: "כל העוסק בתורה לשמה... כאילו בנה פלטרין של מעלה ושל מטה, שנאמר: "וְאֵשׁ דְבָרֵי בְּפִיךָ וּבְצֵל דְּיָדֵיךָ פְּסִיתִיךָ, לְנִטְעַ שְׁמַיִם וְלִיסֵד אֲרֵץ" (ישעיהו נא, טז). שע"י שאדם לומד תורה ("וְאֵשׁ דְּבָרֵי בְּפִיךָ"), הוא נוטע שמיימים ויוסד ארץ (סנה' צט, ב. ועי' "נפש החיים" שער ד' פ"ב). היכן הם העולמות הללו שנבראים ע"י הלימוד? כמובן, אי אפשר לראות אותם בעיני הבשר שלנו. אבל נאמנים עלינו דברי הנביא דברי חז"ל, שעולמות שלמים

שיעמוד בארון הספרים, אלא כדי שנלמד אותו ונדע אותו. הגר"ז לא היה מקבל לישיבה שלו מי שלא ידע תנ"ך פחות או יותר בעל פה. אנחנו איננו מנהיגים כאן בישיבה מנהג כזה, כי אז נצטרך לסגור את המוסד! ... כמעט ואין היום מי שידע תנ"ך פחות או יותר בעל פה. אבל בכל זאת, קצת תנ"ך כדאי לדעת...]. ומה הם "משנה" ו"תלמוד"? רבנו תם פירש, ש"משנה" הן המשניות, ו"תלמוד" הוא הגמרא (תוס' שם ד"ה ישלש). אבל הרמב"ם פירש, ש"משנה" שאמרו, אין הכוונה רק למשניות, אלא לכל התורה שבעל פה שנמסרה מדור לדור, עד לדורו של הלומד, היינו: משניות, גמרא, רש"י תוספות ושאר הראשונים, עד "קצות החושן", ועד חידושי הגר"ר חיים מבריסק זצ"ל. כל זה הוא בכלל "משנה", כי כל זה נמסר לנו כבר מרבתינו. ומהו אפוא ה"תלמוד" לפי הרמב"ם, שגם לו צריך אדם להקדיש שלישי מזמנו? "תלמוד" לדעת הרמב"ם, הוא "שיבין וישכיל אחרית דבר מראשיתו, ויוציא דבר מדבר, וידמה דבר לדבר, ויבין במידות שהתורה נדרשת בהן" (הלכות תלמוד תורה פ"א הל' י"א). כלומר - חידושי תורה שאדם מפלפל ומחדש בעצמו. הוא אשר אמרנו: אדם חייב להקדיש מזמנו גם כדי לחדש חידושי תורה.

היות וכאן בישיבה כולם למעלה מבני חמש עשרה, ו"בן חמש עשרה לגמרא" (אבות פ"ה מכ"ו), הרי שאפשר כבר לחדש חידושי תורה. לא רק ללמוד מה שכתבו גדולים אחרים, אלא להשתדל להיות בעצמנו גדולים ובעצמנו מחדשים עד כמה שאפשר. זהו קניין גדול בתורה. מה שאדם עבד עליו וחידיש בעצמו, נכנס יותר טוב לזכרון, ממה שילמד חידושי תורה שחידשו אחרים. גם אותם צריך לדעת ולזכור, אבל אם הוא בעצמו מחדש - זה עוזר לזכרון. מי שהוא בר הכי, שיכול לחדש חידושי תורה בעצמו, והוא אינו עושה כן, יהיה לו מזה חסרון בעוה"ב, כי לא ניצל את כל הכלים שנתן לו ה' להשיג בהם את התורה.

מעלת הלומד תורה מתוך צער

גם כשאדם כבר מוכרח לבטל תורה, לפחות שיצטרך על כך. שלא יאמר: "או, יופי, ברוך ה' אני פטור מללמוד היום!" כשאדם מצטער על שאינו יכול ללמוד, הוא מקבל שכר כאילו למד [בבחינת "חישב אדם לעשות מצוה ונאנס ולא עשאה, מעלה עליו הכתוב כאילו עשאה" (ברכות ו, א)]. אבל כשאדם אינו מצטער על שאינו יכול ללמוד, לא מגיע לו כל שכר. [אמנם הוא אנוס, אבל אם הוא אינו מצטער על האונס שבא עליו, כנראה שהוא לא ממש "חישב לעשות מצוה"...].

חז"ל אומרים: "טוב לו לאדם דבר אחד בצער, ממאה ברווח" (אבות דרבי נתן ג, ו). לימוד תורה מועט, שכרוך במאמץ ובנסיון, שקול יותר ממאה פעמים לימוד כזה, שאינו כרוך במאמץ ובנסיון. והסביר מו"ר הגה"צ רא"א דסלר זצ"ל בשם אביו ("מכתב מאליהו" ח"ג עמ' 14-15), שהדברים אמורים אפילו במאמץ קטן. כלומר, אפילו אם היה נדרש מאמץ קטן בלבד כדי להגיע לאותו לימוד, כבר שווה אותו לימוד מאה פעמים יותר ממה שהיה שווה בלי אותו מאמץ. ואם נדרש מאמץ קצת יותר גדול, הרי שערך הלימוד גדל שוב פי מאה (ובס"ה - פי עשרת אלפים) ממה שהיה שווה אותו לימוד בלי מאמץ.

תורה, יש כבר צורך במחשב מיוחד כדי לערוך את החישוב!... החשבון הוא עצום ונורא! הבנק כבר מזמן היה פושט את הרגל, אם היה צריך לשלם לי בכל יום סכומים כאלה... זהו שכר תלמוד תורה במושגים של עוה"ז. כשמקבלים שכר כזה, אפילו ההסתדרות מרשה לעבוד שעות נוספות... אם אדם היה מקבל מפעם לפעם "דף חשבון" מהעולם הבא, והיה רואה למשל שביום ראשון נוספו לו כך וכך מיליונים על מה שלמד באותו יום, וביום שני ירדו לך מהחשבון כמה מיליונים כי ביטל תורה - היה מתרגש יותר, והיה משתדל יותר ללמוד.

בגלל ערכה הגדול של התורה, החומרה של ביטול תורה היא גדולה כל כך. "פי דבר ה' פ' ה" (במדבר טו, לא) - זה מי שאפשר לו לעסוק בתורה ואינו עוסק" (סנה' צט, א). למה זה בזיון לתורה? כי אם מונחים לפני אדם אלף דולר בצד אחד וצעצוע של ילדים בצד שני, ונותנים לו רשות ליטול מהם מה שירצה, ובמקום ליטול את שטרי הכסף הוא נוטל את הצעצוע - הרי הוא מראה בזה שהוא אינו מאמין בערכם של שטרי הכסף. הוא מבזה אותם, מראה שאינם חשובים בעיניו יותר מצעצוע. ממילא, אם נותנים לאדם אפשרות למלא את שקו בתורה ובמצוות, ובמקום זה הוא ממלא אותו בשטויות - זהו בזיון גדול לתורה. והעונש על כך - "הַפְּרַת תְּפִירַת הַנֶּפֶשׁ הַהוּא עֲוֹנָה כְּהַ" (במדבר שס), הַפְּרַת בְּעוּה"ז, תְּפִירַת לְעוּה"ב (סנה' שס). האדם הוא עולם קטן (תנחומא פקודי סי' ג), כלולים בו בזעיר אנפין כל העולמות. ממילא, כשאדם בורא עולמות (כפי שדיברנו), הוא בורא את עצמו, את החלקים בעולם שנוגעים לנשמתו. למה הוא צריך להגדיל את נשמתו? למה לא להישאר עם אותה הנשמה כפי שקיבל אותה? - כדי לעשות אותה כלי קיבול לעוה"ב. אם אדם יבוא לעוה"ב בלי כלי קיבול מתאים, הוא יהיה מסכן. כולם יקבלו שם מה שיקבלו בכלים גדולים, והוא יקבל בכלים קטנטנים. ממילא, כל מילה שאדם לומד, הוא עושה לעצמו כלי קיבול חדש, לקבל עוד מהשפעת ה' שבעוה"ב. זה מה שאדם בורא בעצמו כשהוא לומד, ומה שהוא מפסיד כשהוא אינו לומד.

החיוב לחדש חידושי תורה

הנה, כמו שיש מצוה של תלמוד תורה בכמות, יש גם מצוה של תלמוד תורה באיכות; לא לבטל תורה באיכות. מה נקרא ביטול תורה באיכות? - אם אדם יכול ללמוד תורה בעומק, ולומד בשטחיות, זהו ביטול תורה באיכות. אם אדם יכול ללמוד ש"ס ופוסקים ומסתפק בלימוד חומש ועין יעקב, גם זהו ביטול תורה באיכות. אדם צריך ללמוד עד כמה שיכול בעומק, כל אחד כפי מדרגתו. מילד קטן לא דורשים ללמוד ר' עקיבא אייגר, אבל כשאדם נמצא בישיבה, יכול כבר ללמוד ר' עקיבא אייגר, ר' חיים, ושאר גדולי ישראל, והוא אכן נתבע לעשות כן.

חוץ מזה, אדם צריך עד כמה שאפשר להתחדד ולהיות בעצמו מחדש חידושי תורה. לא רק ללמוד מה שאחרים חידשו. הרי חז"ל אמרו: "לעולם ישלש אדם שנותיו שליש במקרא, שליש במשנה, שליש בתלמוד" (ע"ז יט, ב). "מקרא" - זה התנ"ך. [וכאן המקום להעיר, שהתנ"ך הוא ספר שבהחלט "מומלץ" ללמוד אותו... ה' לא נתן לנו את התנ"ך רק כדי

רק חזרה. פעמים שהחזרה עצמה נחשבת להליכה לדבר מצוה. כיצד? אם אדם חוזר הביתה מפני שב"ה הסדר נגמר ואפשר ללכת לאכול ולישון - זו איננה הליכה לדבר מצוה. אבל אם אדם חוזר הביתה לאכול ולישון כדי שיהיה לו כח ללמוד מחר, בשבילו גם החזרה היא הליכה לדבר מצוה! הוא אינו "חוזר" כעת מדבר מצוה, אלא "הולך" לדבר מצוה, להכין עצמו ללימוד של מחר! זהו שאמר רב, שלגבי לבוא לבית המדרש - "עלי ועל צוארי". לא משנה מה תהיינה הכוונות, בין אם באים ללמוד לשמה ובין אם באים ללמוד שלא לשמה, בכל מקרה זוהי הליכה לדבר מצוה, ומובטחים שלא ינזקו בדרך. אבל בחזרה הביתה - זה כבר מסור ללבו של כל אחד ואחד. על זה אי אפשר להבטיח כלום. כי בזה - הדבר תלוי בלבו של כל אדם, אם חוזר כדי ללמוד מחר, או שחוזר סתם.

לשמוח בלימוד התורה!

כפי שהזכרנו, "טוב לו לאדם דבר אחד בצער, ממאה ברווח" (אבות דרבי נתן ג, ו). לימוד תורה מועט, שכרוך במאמץ ובנסיון, שקול יותר ממאה פעמים לימוד כזה, שאינו כרוך במאמץ ובנסיון. ובכל זאת, היעוד שלנו איננו לחפש לימוד מתוך צער, אלא לימוד מתוך שמחה. מי שגדול בעבודת ה', מצליח לשמוח בלימוד גם כשיש לו צרות; אבל מי שאינו כל כך גדול, כדאי שהלימוד אצלו לא יהיה מתוך צער, כי אז לא יוכל כ"כ ללמוד, ועכ"פ קשה לשער שיוכל לשמוח בלימוד. והרי ה'אבני נזר' כתב (בהקדמתו ל"אגלי טל"), ש"זה הוא עיקר מצנת לימוד התורה, להיות שש ושמחה ומתענג בלימודו! אמנם גם מי שלא נהנה מהלימוד חייב ללמוד תורה, אבל המדרגה היותר גבוהה היא שאדם גם ינהנה מהלימוד, ינהנה למצוא תירוץ יפה על הרמב"ם או פשט יפה בסוגיה, ולא ילמד כמי שכפאו שד"ח, רק מפני שכך ה' ציוה. אנו מבקשים הרי בכל יום: "והערב נא ה' אלקינו את דברי תורתך בפנינו". הרי שאנו מתפללים שדברי התורה שנלמד יהיו ע"ב יום עלינו, שנהנה מהתורה ומן הסברות שבתורה.

אמנם הלימוד צריך להיות עול עלינו, שנדע שאין לנו ברירה אם ללמוד או לא ללמוד, אלא ה' ציוה ללמוד, ואנו חייבים לקיים את דבריו - אבל יחד עם זה, עלינו להיות שמחים ומאושרים בעול הזה, לברך בשמחה "ברוך אתה ה' אלקינו מלך העולם שלא עשני גוי", "שלא עשני עבד", ו"שלא עשני אשה", שכל אלו פטורים מתלמוד תורה, ואילו אני מודה לה' שאני עבד ה' וחייב בלימוד תורה!

סיפרה הרבנית רחל סרנא ז"ל, שהיתה בליטא בימי הכיבוש הגרמני, וראתה שם צרות נוראות. פעם אחת ראתה גוי מתעלל ביהודי והורג אותו. אמרה: "ברוך אתה ה', שלא עשני גוי" - טוב שאני מהעם של הנרצחים, ולא מהעם של הרוצחים! אנו שמחים להיות עבדי ה'; לא מאלה שנאמר עליהם "פרא אדם", ולא מאלה שנאמר עליהם "על חרבך תחיה", אלא עבדי ה', שזוכים לשבת כאן בירושלים עיר הקודש, ללמוד תורה ב"ה בנחת בלי גרמנים ובלי רוסים, ומשתדלים להיות גדולי תורה, בש"ס ובפוסקים, בסברה

ואם נצרך מאמץ עוד יותר גדול, גדל ערך הלימוד שוב פי מאה (ובס"ה - פי מליון!) מאותו הלימוד שהיה נלמד בלי מאמץ כלל. מכאן, שכדאי ללמוד תורה גם אם דרושים לכך מאמצים רבים. אדרבה, ככל שהמאמץ גדול יותר, השכר גם הוא גדול עוד הרבה יותר, וגדל פי מאה על כל תוספת קטנה של מאמץ, וכמו שאמרו חז"ל במקום אחר: "לפום צערא אגרא" (אבות פ"ה מכ"ב). לא שצריך לחפש צער, אנו מקווים שלא יהיה צער - ותפקידה של הישיבה הוא למנוע עד כמה שאפשר צער מהלומדים, לדאוג שיהיה להם אוכל, שלא תחסר להם שינה, שלא יהיה קר מדי או חם מדי בבית המדרש וכד' - אבל אם קורה פעם ויש צער, יש לשמוח גם בצער; לדעת שטובה פעם אחת בצער ממאה פעמים שלא בצער.

והצער - לא מוכרח להיות חיצוני. כשאדם היה רוצה לישון, או היה רוצה לעשות משהו אחר, ובכל זאת מתגבר על עצמו ולומד - גם על זה נאמר "טוב לו לאדם דבר אחד בצער, ממאה ברווח". כמובן, אינני אומר בגלל זה שלא ללכת לישון. אדם הרי מוכרח גם לישון. אבל צריך לדעת מתי. הבריתא אומרת: "כך היא דרכה של תורה: פת במלח תאכל, ומים במשורה תשתה, ועל הארץ תישן, וחיי צער תחיה, ובתורה אתה עמל" (אבות פ"ו מ"ד). אני רגיל לומר, שהמשנה הזאת איננה בשבילנו. אם מישהו אצלנו יאכל רק פת במלח, וישתה רק מים במסורה, הסוף יהיה שהוא יישן לא רק על הארץ אלא גם על הסטנדר, ולא יוכל ללמוד. אנו צריכים לאכול כהוגן כדי שלגוף שלנו יהיה כח ללמוד, כמו שמאריך הרמב"ם להסביר (הלכ' דעות פ"ג), שזהו מה שנאמר "בכל דרכיך דעה" (משלי ג, ו), שאדם בכל מעשיו יתכוון לעבודת ה', יאכל כדי שיהיה לו כח ללמוד, וישן כדי שיהיה לו כח ללמוד, ולא דווקא על הארץ, אפשר גם על המטה. תלוי למה אדם עושה את הדברים. אם הוא עושה אותם בשביל עבודת ה', גם הם עצמם נחשבים לעבודת ה', והוא מקבל שכר גם עליהם.

אני רגיל לומר, שזהו הפשט בגמרא במסכת פסחים. חז"ל נחלקו שם, מאיזה פסוק נלמד הכלל ש"שלוחי מצוה אינן ניזוקין" (פסחים ח, ב). הנפקא מינה בין שני הלימודים היא, האם רק בהליכתן מובטחים שאינן ניזוקין, או גם בחזירתן (ע"ש). והנה, הגמרא מביאה שם, ששאלו את רב, האם תלמידים הגרים בריחוק מקום מבית המדרש רשאים לבוא לבית המדרש מוקדם בבוקר (כשעדיין חשוך בחוץ), או שצריכים לחשוש לסכנת הרכיבים ולא לצאת מביתם עד שיאיר היום. אמר רב: שיבואו! עלי ועל צוארי! (כלומר: ודאי לא ינזקו, כיון שהולכים לדבר מצוה). הוסיפו ושאלו אותו: האם גם לשוב לביתם בסוף היום יוכלו בשעת החשכה? על שאלה זאת ענה רב - איני יודע.

וקשה: כמו איזו דעה סבר רב? אם סבר שרק בהליכתן אינן ניזוקין, היה לו לומר שלא יחזרו משחשכה. ואם סבר שגם בחזירתן אינן ניזוקין, היה לומר שיכולים לחזור משחשכה. ולומר שהסתפק בין שתי הדעות, זהו דוחק נכדי קשה לומר שרב לא ידע מאיזה פסוק הוא לומד ששלוחי מצוה אינם ניזוקים. ועל כן נראה לעניות דעתי לבאר כך: רב סבר ש"שלוחי מצוה אינן ניזוקין" הוא רק בהליכתן, אבל על חזרתן - אין הבטחה שלא יזקו. אלא שהחזרה, לא תמיד היא

שלנו, ונזכה כולנו בע"ה לשמוע תורה בלשכת הגזית מפי
חכמי ישראל, במהרה בימינו, אמן.